

ризики емоційного виснаження та втрати внутрішніх орієнтирів. Стратегія особистісної і професійної адаптації у цифрову добу має ґрунтуватися на рефлексивному ставленні до інформаційних процесів, формуванні внутрішньої автономії та практиках цифрової гігієни.

Список використаних джерел:

1. Катигров М. Взаємодія людини та інформаційної сфери в цифрову добу // Філософія. 1(8)/2023. С. 25–29.
2. Мельник Х. Вплив цифрових медіа на художньо-естетичний розвиток молоді // Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 трав. 2025 р.). Київ, 2025. С. 591–594.
3. Топалова С. Вплив інноваційних технологій на компетенції сучасного менеджера та нові освітні завдання. Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку. №4(15) 2024. С. 190–200.
4. Junašítková, Julie. «Self-regulation of learning in the context of modern technology: a review of empirical studies». *Interactive Technology and Smart Education*, Vol. 21, No. 2, 2023, pp. 270–291.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-562-7-56>

Якушева Є. М.,

*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології*

*Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут»*

Научитель О. Д.,

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології*

*Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут»*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ОСІБ, ЧІЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ПОВ'ЯЗАНА З ЕКСТРЕМАЛЬНИМИ УМОВАМИ

Анотація. Досліджено особливості професійної самосвідомості осіб, чия діяльність пов'язана з екстремальними умовами. Виявлена специфіка структури професійної самосвідомості співробітників з різним рівнем конструктивності копінг-стратегій: когнітивна,

афективно-ціннісна та поведінкова складові. Вивчені особливості структурних компонентів складових професійної самосвідомості відповідно до рівня прояву конструктивності стратегій подолаючої поведінки.

Ключові слова: професійна самосвідомість; стратегії подолаючої поведінки; когнітивна, афективно-ціннісна та поведінкова складові професійної самосвідомості.

Yakusheva Ye., Nauchitel O. Aspects of Professional Self-Consciousness among Individuals Engaged in Activities under Extreme Conditions

Summary. The study examined the characteristics of professional self-consciousness among individuals whose activities are associated with extreme working conditions. The specific features of the structure of professional self-consciousness were identified among employees with varying levels of coping strategy constructiveness, including cognitive, affective-value, and behavioral components. The peculiarities of the structural components of professional self-consciousness were analyzed in relation to the degree of constructiveness of coping behavior strategies.

Key words: professional self-consciousness; coping behavior strategies; cognitive, affective-value, and behavioral components of professional self-consciousness.

Одна зі складових напруженості особистості пов'язана з динамічними перетвореннями професійного середовища: появою нових професій, нових компетенцій і підвищенням вимог до кваліфікації й т. д. Така напруженість вимагає від особистості необхідності адаптуватися в новому середовищі.

Адаптаційні стилі поведінки («захисні механізми», «копінг-стратегії», «техніки маніпуляції», «механізми інтракції» тощо) можуть бути розглянуті як безпосередньо, поза контекстом цілого (типу особистості, рівня самосвідомості), так і в контексті базових психологічних конструктів («психологічна зрілість», «стиль особистості», «характер», «рівень самосвідомості» й т. д.).

Існують різні контексти дослідження самосвідомості: функціональний (Гладкий С. О.), генезисний (Волкова С. В., Стельмах О. В.), структурний (Кучеровская Н. А., Морін А.), професійний (Бобро Н. В., Гульбе О. А., Кобець О. В., Корсун Ю. О.) тощо. Проте адаптаційний (регулятивний) контекст самосвідомості досліджено достатньо мало (Дідух М. М., Цукур О. Г., Баумейстер Р.), а саме він дозволяє розглядати адаптаційний ресурс особистості як один із проявів цілісної організації особистості та її самосвідомості. Отже, проблемним полем роботи є аналіз функціонування стратегій подолання в контексті функціонування самосвідомості особистості.

У літературі відзначено, що стиль подолаючої поведінки пов'язаний із рівнем зрілості особистості (Титаренко Т. М., Хаан Н.), а в деяких роботах – і з рівнем її самосвідомості (Грандт В. В., Ткачук Т. А.). Однак такі дані вкрай нечисленні й суперечливі (Гребенюк Г. С., Іванова О. В.). Від конструктивності обраного стилю подолання залежить зростання адаптаційних здібностей особистості (Родіна Н. В.), стресостійкості (Мозговий В. І.), саморозвиток і самовдосконалення (Кривоконь Н. І., Луньов В. Є., Ярош Н. С., Супер Д.).

Метою дослідження було визначити особливості структурної організації професійної самосвідомості особистості при різних стилях подолаючої поведінки.

Результати дослідження виявили, що при конструктивному стилі подолаючої поведінки цілісна структурна організація самосвідомості визначається чотирма факторами: «Професійне самоставлення», «Чоловіча справа», «Результативність життя» й «Ціннісність» – і характеризується більш розвиненим адаптаційним потенціалом самосвідомості особистості: фактори є монополярними, їх більше, що створює ефекти диференційованості, взаємного потенціювання й інтеграції складових кожного фактору, у структурі кожного фактору подано всі три компоненти самосвідомості (поведінковий, афективно-ціннісний і когнітивний). Наявність таких ефектів відбиває більш зрілу структуру самосвідомості особистості.

При неконструктивному стилі подолаючої поведінки цілісна структура організації самосвідомості визначена трьома факторами: «Соціальність», «Самоприйняття» й «Егоцентризм». Структурними особливостями організації такої факторної структури є усічений склад факторів (не всі компоненти самосвідомості входять до кожного фактору), біполярна організація всіх факторів, менша кількість визначених факторів. Така структурна організація самосвідомості пов'язана з недостатньою диференціацією й інтеграцією як структури в цілому, так і окремих її факторів, а також із наявністю ефекту ретардації (взаємോഗальмування складових фактору). Таким чином, ідеться про незрілу структурну організацію професійної самосвідомості особистості.

Отже, подолаюча поведінка може бути зрозумілою в контексті цілісного утворення – самосвідомості особистості.

Список використаних джерел:

1. Балабанова Л. М., Ковальчишина С. В. Психологічні особливості формування професійної ідентичності у курсантів в період навчання у ВНЗ МВС України. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія.* – 2012. – Вип. 43(1). – С. 18–27.

2. Вірна Ж. П. *Мотиваційно-сміслова регуляція у професіоналізації психолога* : монографія. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки, 2003. 320 с.

3. Грибенюк Г. С. *Психологічні основи становлення саморегуляції у навчально-професійній діяльності майбутніх рятувників* : автореф. дис.... д-ра психол. наук : 19.00.07 / Г. С. Грибенюк ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. К., 2007. 34 с.

4. Дідух М. М. До питання розвитку конструктивної копінг-поведінки працівників органів внутрішніх справ у важких ситуаціях професійної діяльності. *Сучасний стан психологічного забезпечення професійної діяльності сил охорони правопорядку* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 листопада 2016 р.). – Харків : Нац. акад. НГУ, 2016. – С. 83–85.

5. Приходько Ю. О. *Психологічні чинники успішності професійної діяльності пожежних-рятувальників МНС України* : автореф. дис.... канд. психол. наук : 19.00.09 / Ю. О. Приходько ; Ун-т цивільного захисту України. Харків, 2008. 22 с.

6. Чемодурова Ю. М. Психологічні основи формування професійної самосвідомості особистості. *Theoretical and Applied Researches in the Field of Pedagogy, Psychology and Social Sciences* : Holy Cross University. Kielce, 2016. P. 304–306.

7. Якушева Є. М. Особливості структури професійної самосвідомості особистості при різних стилях подоланою поведінки : кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 – загальна психологія, історія психології / Є. М. Якушева ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2021. URL: <https://psychology.karazin.ua/news2122/0312/yakdiss.pdf>